bilgi, öğrencisi Ebû Sa'd'ın *el-İşrâf ʿalâ ġavâmiżi'l-ḥükûmât* adlı eserinde bulunmaktadır. Fıkıh tahsiline Herat Kadısı Ebû Mansûr el-Ezdî'nin yanında başladı ve Nîsâbur Kadısı Ebû Ömer el-Bistâmî, Ebû Tâhir ez-Ziyâdî ve Ebû İshak el-İsferâînî gibi bilginlerin derslerine devam ederek öğrenimini tamamladı. Birçok ilim merkezine seyahat etti, değişik ilim adamları ile tanıştı. Herat'a döndükten sonra kadı olarak görev yaptı. Resmî görevi yanı sıra birçok eser kaleme almış ve değerli öğrenciler yetiştirmiştir. *Kitâbü'r-raḳm* adlı eserin yazarı olan oğlu Ebü'l-Hasan el-Abbâdî ile Ebû Sa'd (Saîd) el-Herevî bunların önde gelenlerindendir. Şevval 458'de (Eylül 1606) Herat'ta öldü.

Abbâdî dikkatli bir âlim, yazdığı eserlerle Şâfiî fıkhının tedvinine ve klasik üslûp kazanmasına emeği geçmiş büyük bir hukukçu idi. Nevevî'nin **ashâbü'l-vücûh*** tabakasındaki müctehidlerden saydığı Abbâdî'nin, kapalı ifade ve nâdir kullanılan kelimelere karşı özel bir merakı vardı. Bu yüzden üslûbu çetrefildir. Ebû Sa'd, bu özelliğin ona hocası Ebû İshak'tan geçtiğini kaydeder.

Şâfiî fıkhına dair yazdığı *Edebü'l-każâʾ, el-Mebsûṭ, el-Hâdî ilâ meẕhebi'l-ʿulemâʾ, Kitâbü'r-Redd ʿale'l-Ḳâḍî es-Semʿânî, Kitâbü'l-Miyâh, Kitâbü'l-Eṭʿime; Kitâbü'z-Ziyâdât, Ziyâdâtü'z-Ziyâdât* ve *Ṭabaḳātü'l-fuḳahâʾi'ş-Şâfiʿiyye* başta gelen eserleri arasındadır. *Edebü'l-ḳażâʾ*, talebesi Ebû Sa'd tarafından *el-İşrâf ʿalâ ġavâmiżi'l-ḥükûmât* adıyla şerhedilmiştir. *Ṭabaḳātü'l-fuḳahâʾi'ş-Şâfiʿiyye* ise G. Vitestam tarafından yayımlanmıştır (Leiden 1964).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Sa'd el-Herevî, *el-İşrâf*, Süleymaniye Ktp., Yeni Cami, nr. 359; Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. Muhammed Avvâme), Dımaşk 1976 → Beyrut 1396/1976, VIII, 336; Nevevî, *Tehẕîbü'l-esmâʾ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), I/2, s. 249; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1398/1978, IV, 214; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XVIII, 180; Sübkî, *Ṭabaḳātü'ş-Şâfiʿiyye* (nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî v. dğr.), Kahire 1383-96/1964-76, IV, 104-105; G. Vitestam, *Ṭabaḳātü'l-fuḳahâʾi'ş-Şâfiʿiyye* [Abbâdî], Leiden 1964, Mukaddime, s. 5-9; Brockelmann, *GAL*, I, 484; *Suppl.*, I, 669; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, VI, 206; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), IX, 10; M. Th. Houtsma, "Abbâdî", *İA*, I, 8; J. Schacht, "al-ʿAbbâdī", *EI²* (İng.), I, 5.

ALİ BARDAKOĞLU

ABBÂDÎ, Ebû Mansûr

(أبو منصور العبادى)

Kutbüddîn Emîr Ebû Mansûr el-Muzaffer b. Ebi'l-Hüseyn Erdeşîr el-Abbâdî (ö. 547/1152)

İranlı mutasavvıf, vâiz ve hatip.

491'de (1098) Sincâbâd'da doğdu. Babası, Gazzâlî'nin de vaazlarını takip ettiği, Emîr Abbâdî adıyla tanınan meşhur vâiz Ebü'l-Hüseyin Erdeşîr b. Mansûr'dur (ö. 1103). Merv'de şöhrete kavuştuğu için "Vâiz-i Mervezî" diye meşhur olan Abbâdî ilk tahsilini Merv'de yaptı. Tanınmış muhaddislerden hadis dersi aldı ve daha sonra hadis rivayet etti. Genellikle güvenilir bir hadis râvisi olarak kabul edilir. Fakat Abbâdî daha ziyade baba mesleği olan vâizlikle ün yaptı. Vaazlarında halkı coşturduğu için kendisine "Sultân-ı sühan", "Hâce-i ma'nâ", "Allâme-i rûzgâr" gibi unvanlar verildi. Mevlânâ Celâleddin, Şems-i Tebrîzî'yi övmek için Abbâdî gibi bir ifade kudretine sahip olmayı arzuladığına göre (*Dîvân-ı Kebîr*, V, 188), Abbâdî'nin bu sahadaki şöhretinin daha sonraki asırlarda da devam ettiği anlaşılmaktadır.

Abbâdî Merv'de şöhrete kavuştuktan sonra Sultan Sencer'in elçisi olarak Bağdat'a gitti. Halife Muktefî-Liemrillâh'ın güvenini kazandı. Üç yıl kadar kaldığı Bağdat'ta vaazlar vererek halktan büyük ilgi gördü. Halifenin elçisi olarak Merv'e, oradan da tekrar Bağdat'a döndü. Elçilik göreviyle gittiği Hûzistan'da 2 Rebîülevvel 547'de (7 Haziran 1152) Asker Mükrem'de vefat etti. Cenazesi Bağdat'a getirilerek Cüneyd-i Bağdâdî'nin bulunduğu Şunîziyye Mezarlığı hazîresinde toprağa verildi.

Devrinde vâizliğin (müzekkirlik) çok rağbette olması, onun küçük yaştan itibaren bu mesleğe ilgi duymasına sebep oldu. Serbest düşünmeyi ve fikirlerini rahat bir şekilde ifade etmeyi sevmesi onu mutasavvıflara yaklaştırmış, tasavvufî eserleri okuyup bunlardan faydalanmasını sağlamıştı. Eserleri tasavvufî düşünceye olan meylini ve bu konudaki bilgisinin derinliğini açık bir surette göstermekteyse de münasebet kurduğu şeyh veya mutasavvıflar hakkında kaynaklarda herhangi bir kayıt yoktur. Sûfî tabakat kitaplarında kendisine yer verilmemesi, sûfîler nezdinde mutasavvıf sayılmadığını gösterir. Talebesi Ebû Saîd es-Sem'ânî hadis rivayeti hususunda Abbâdî'nin itimada şayan olduğunu, ancak dînen doğru olmayan bazı hususları yapmakta mahzur görmediğini söyler. Nitekim Hamza b. Mekkî de Abbâdî'nin namaz konusunda ihmalkâr davrandığını nakleder ki, bütün bunlar onun dinî emirler karşısında pek hassas olmadığını göstermektedir. Din adamlarının halk üzerindeki nüfuzlarının kuvvetle hissedildiği bir dönemde yaşayan Abbâdî, hitabet gücüyle halkın güvenini kazandıktan sonra daha serbest konuşmuş ve daha rahat hareket etmiştir. Onun bu davranışı devlet adamları yanında itibar kazanmasını sağlamışsa da Hanbelîler'in tenkidine uğramaktan kurtulamamıştır. Çünkü o, İslâm tarihinde, herhangi bir ilimde ihtisas sahibi olmadan yalnız hitabet gücüyle büyük şöhret kazanan şahsiyetlerden biridir.

Eserleri. 1. *Ṣûfînâme* (*et-Taṣfiye fî aḥvâli'l-mutaṣavvife*). Dört bölümden meydana gelen bu eserin birinci bölümünde tasavvuf ve tarikat konuları ele alınır. İkinci bölümde sülûk ehli **mübtedîler, evâsıt, müntehîler** olarak üçe ayrılır ve her birinin yapması gereken işler anlatılır. Üçüncü bölümde tasavvufî haller zâhir ve bâtın olmak üzere ikiye ayrılır ve bu haller teker teker incelenir. Dördüncü bölümde tasavvufî ıstılahlar ve sûfîlerin âdâb ve erkânı üzerinde durulur. Abbâdî eserini sade bir dille yazmış, maksadını daha iyi anlatmak için sık sık müşahhas örnekler vermiş ve basit benzetmeler yapmıştır. Ona göre ümmet için nebî, talebe için hoca, cemaat için imam, hasta için doktor ne ise mürid için de şeyh odur. Abbâdî bu eserinde şeriatların birliği (vahdetü'ş-şerâi') meselesi üzerinde de durur ve bütün nebîlerin esas itibariyle aynı şeyleri tâlim ve tebliğ ettiklerini ısrarla belirtir. *Ṣûfînâme*, Gulâm Hüseyin Yûsufî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1347 hş.). 2. *Menâḳıbu'ṣ-ṣûfiyye*. Sûfîlerden ve tasavvuf terimlerinden bahseder. Girişten sonra bir bab ve her biri ikişer bölüm (asl) ihtiva eden iki ana bölümden (rükn) meydana gelir. Eser, Necîb Mâyil-i Herevî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1983). 3. *Risâle fî ibâḥati şürbi'l-ḫamr*. Şarap içmenin mubah olduğunu iddia eden bu risâlenin müellif nüshasını gördüğünü bildiren Sem'ânî, bu fikirlerin Abbâdî'ye ait olmadığını, onun bu sözleri başkalarından naklettiğini söyleyerek onu savunmaktadır. Adı geçen yazar, bu eser hakkında, "Abbâdî'nin böyle bir risâle yazmış olacağını sanmıyorum; olsa olsa hükmü ihtilâflı olan **nebîz***den bahsetmiş olabilir" diyen İbn Hacer'in görüşü-

ne katılmaktadır. 4. *Merâsimü'd-dîn fî mevâsimi'l-yakîn*. Hz. Ali ve Ehl-i beyt'in fazileti hakkındadır. 5. *Mi'râcnâme*. 6. *el-Vesîle ilâ ma'rifeti'l-fazîle*. Son üç eser ve yazmaları hakkında Gulâm Hüseyin Yûsufî, *Şûfînâme*'nin önsözünde geniş bilgi vermektedir. Abbâdî *Şûfînâme*'sinde *Kitâbü'l-'unsur* adlı başka bir eserinden söz ederse de bu eser günümüze kadar gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. Muhammed Avvâme), Dımaşk 1976 → Beyrut 1396/1976, VIII, 337-338; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (nşr. F. Krenkow), Haydarâbâd 1357-59/1938-40, X, 150; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (nşr. Muhammed İkbâl), London 1921, s. 209; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, XI, 157; a.mlf., *el-Lübâb*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), II, 309-310; Yâkūt, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), III, 264; IV, 75; Sübkî, *Tabakātü'ş-Şâfi'iyye* (nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî v. dğr.), Kahire 1383-96/1964-76, VII, 299; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 → Beyrut 1401/1981, XII, 230; Muhammed Alî-yi Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tahran 1328-33 hş., III, 56; Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr* (trc. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1960, V, 188; M. Th. Houtsma, "Abbâdî", *İA*, I, 8.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABBÂDÎ, İbn Kāsım

(ابن قاسم العبادى)

Şihâbüddîn Ahmed b. Kāsım es-Sebbâğ el-Abbâdî el-Mısrî (ö. 994/1586)

Daha çok Şâfiî fıkhı ve Arap gramerine dair eserlere yazdığı şerhlerle tanınan âlim.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Mısır'da yetişti. Nâsıruddin Muhammed el-Lakānî, Şehâbeddin el-Burullusî ve Kutbüddin Îsâ es-Safevî gibi devrin önde gelen âlimlerinden ilim tahsil etti. Başta Muhammed b. Dâvûd el-Makdisî olmak üzere birçok öğrenci yetiştirdi. 1586 yılında hac dönüşü Medine'de (bazı kaynaklara göre Mekke'de) vefat etti.

Çağdaşları arasında, devrinin geleneğine uygun olarak, eser telif etmekten ziyade önemli eserlere şerh ve hâşiyeler yazmakla tanınan Abbâdî'nin eserlerinin başlıcaları şunlardır: 1. *el-Âyâtü'l-beyyinât*. Tâceddin es-Sübkî'nin fıkıh usulüne dair *Cem'u'l-cevâmi'* adlı eserine Celâleddin el-Mahallî'nin yaptığı şerhin hâşiyesidir. Kenarında Mahallî'nin şerhiyle birlikte dört cilt halinde basılmıştır (Bulak 1289). 2. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Varakāt*. Cüveynî'nin fıkıh usulüne dair *el-Varakāt* adlı eserinin Celâleddin el-Mahallî tarafından yapılan şerhinin hâşiyesidir. Karâfî'nin *Şerhu Tenkīhi'l-fusûl fî ihtisâri'l-Mahsûl* adlı eserinin kenarında neşredildi (Kahire 1307). 3. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Muhtâc*. Nevevî'nin Şâfiî fıkhına dair *el-Minhâc* adlı eserine İbn Hacer el-Heytemî tarafından *Tuhfetü'l-Muhtâc* adıyla yapılan şerhin hâşiyesi olup aynı şerhe Abdülhamîd eş-Şirvânî'nin yazdığı hâşiye ile birlikte basılmıştır (I-IV, Kahire 1282; I-VIII, Kahire 1305). 4. *Hâşiyetü'l-Gureri'l-behiyye*. Zekeriyyâ el-Ensârî'nin, İbnü'l-Verdî'ye ait *el-Behcetü'l-Verdiyye* (Kazvînî'nin *el-Hâvi's-sagīr* adlı Şâfiî fıkhına dair eserinin 5000 beyitlik manzum şekli) adlı eserine yaptığı şerhin hâşiyesidir. Abdurrahman eş-Şirbînî'nin aynı şerhe yazdığı hâşiye ile birlikte basılmıştır (I-V, Kahire 1315).

Abbâdî'nin bu basılı eserlerinden başka, Ebû Şücâ'ın *Gāyetü'l-ihtisâr* adlı fıkıh kitabına *Fethu'l-Gaffâr* adıyla yazdığı bir şerhi ve *Kâfiye*, *Elfiyye*, *Telhîs*, *'İzzî* ve *Katrü'n-nedâ* gibi Arapça gramer kitaplarına şerh ve hâşiyeleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire* (nşr. Cebrâil S. Cebbûr), Beyrut 1979, III, 124; *Keşfü'z-zunûn*, I, 152, 476, 596; II, 1139, 1373, 2006; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350-51, VIII, 434; *Îzâhu'l-meknûn*, I, 423; II, 136, 448; Ziriklî, *el-A'lâm*, Kahire 1373-78/1954-59, I, 189; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61, II, 48-49; Serkîs, *Mu'cem*, I, 208, 283, 486, 1121; II, 1502; Brockelmann, *GAL*, II, 417-418; *Suppl.*, I, 677, 679, 681; II, 105, 441.

ALİ BARDAKOĞLU

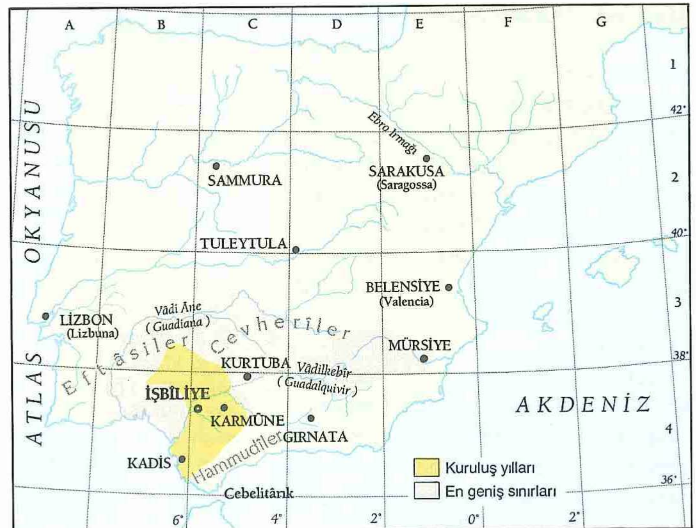
ABBÂDÎLER

(بنو عباد)

İşbîliye merkez olmak üzere Güneybatı Endülüs'te hüküm süren bir Arap hânedanı (1023-1091).

İşbîliye Kadısı Ebü'l-Kāsım Muhammed b. Abbâd, Endülüs Emevî hilâfetinin son yıllarında mülûkü't-tavâifin ortaya çıktığı sırada Abbâdîler'in istiklâlini ilân etti (1023). Hânedanın kurucusu Muhammed b. Abbâd'ın Hîre'deki Lahmî kralları soyundan gelen ataları, Endülüs'ün fethinden hemen sonra Hıms'tan İşbîliye'ye göç ederek orada yerleşmişlerdi. Muhammed b. Abbâd başlangıçta Malaga'daki Hammûdîler'in hâkimiyetini kabul ettiyse de bu durum fazla devam etmedi. Bu devirde Abbâdîler'in en tehlikeli rakipleri Kurtuba'daki Cehverîler idi. Devri hakkında fazla bilgi bulunmayan Muhammed b. Abbâd 1042 yılında öldü.

Muhammed b. Abbâd'ın oğlu Ebû Amr Abbâd b. Muhammed, Araplar'ın lideri sıfatıyla Endülüs'teki Berberîler'e karşı harekete geçti. İlk iş olarak Karmûne'deki (Carmona) Muhammed b. Abdullah el-Birzâlî ve oğlu İshak ile mücadeleye girişti. Daha sonra ülkesini batıya doğru genişletmek için askerî harekâta başladı. Onun bu başarıları Batalyevs (Badajoz), Cezîretülhadrâ (Algeciras), Gırnata ve Malaga hâkimlerini birleşmeye sevketti. Bir süre sonra Batalyevs'teki Eftasîler ile Abbâdîler arasında başlayan mücadeleler 1051 yılına kadar devam etti. Abbâd o yıllarda komşularıyla savaşmaktan da geri kalmı-

Abbâdîler